Aan de praktijk getoetst

MS Sinds 1967 geldt voor de Noordatlantische verdragsorganisatie de in dat jaar binnen het bondgenootschap overeengekomen *strategie van het aangepaste antwoord* zoals die werd geformuleerd in het document MC 14/3. Het zal de lezers ongetwijfeld bekend zijn dat de essentie van die strategie inhoudt dat een eventuele agressie die van geringere omvang is dan een grootscheepse nucleaire aanval, zal worden beantwoord met een directe verdediging die zal worden gevoerd op het door de agressor gekozen niveau van middelen, hetzij conventioneel, hetzij nucleair. Indien op die wijze dan de agressie niet kan worden ingedamd en de oorspronkelijke toestand hersteld, zal een zorgvuldig in de hand te houden escalatie de tegenpartij tot bezinning moeten brengen; daarbij kan in voorkomend geval de gehele scala van mogelijkheden worden doorlopen, tot en met een passend gebruik van het kernwapenpotentieel.

Die strategie is erop gericht de tegenstander ervan te doordringen dat de aangevallene beschikt over een zodanige veelheid aan opties dat hij in staat zal zijn elke denkbare actie te beantwoorden met een adequate reactie, en dat het dientengevolge de agressor niet zal gelukken zijn oogmerken te verwezenlijken op de wijze die hij zich heeft voorgesteld. De opzet is dan ook dat deze strategie de hoeksteen zal vormen van het tot handhaving van de status quo strekkende systeem van oorlogsvoorkoming; zou die preventie falen, dan moet de „flexibility in response" de aangevallen partij in staat stellen tot een weloverwogen „crisis management" dat de agressor het zinloze van zijn streven moet doen inzien en daardoor moet leiden tot een spoedige beëindiging van de gevechtshandelingen.

Het spreekt wel vanzelf dat deze strategie evenzeer zou kunnen worden gehanteerd in situaties die zich kunnen voordoen búíten het gebied waarin de NAVO qualitate qua rechtstreeks is geïnteresseerd. Ook elders in de wereld kunnen belangenbotsingen en wilsconflicten voorkomen die de kiem in zich dragen van geweldsexplosies, en de gemeenschap der volkeren geeft de voorkeur eraan dat een mogelijke agressie reeds in een zo vroeg mogelijk stadium wordt bedwongen met een voorzichtige dosering van middelen en methoden die de aangevallene ter beschikking staan. Daarbij is het goed te bedenken dat de escalatie niet noodzakelijkerwijze behoeft te liggen op het terrein van de wapens: in geval van een conflict tussen twee staten of groepen van staten is het immers in eerste aanleg een zaak van de politiek, die pas in een vòlgende fase zal worden voortgezet „mit Einmischung anderer Mittel". Er is derhalve een aanmerkelijk grotere keuze denkbaar dan men zou veronderstellen wanneer uitsluitend de militaire middelen in ogenschouw worden genomen.

Voor de landen die zich onverhoopt van deze strategie zullen bedienen, is het uiteraard een klemmende vraag of erop mag worden gerekend dat deze aanpak ook werkelijk tot het gewenste resultaat zal leiden. Een theoretisch model als het onderhavige mag nòg zo weldoordacht zijn, „the proof of the pudding is in the eating", en een verantwoorde evaluatie kan dan ook slechts plaatsvinden nadat de bruikbaarheid aan de praktijk is getoetst. De mogelijkheden voor dergelijke praktijkbeproevingen zijn – gelukkig – beperkt, en daarom is het goed terdege acht te slaan op alle gebeurlijkheden die wellicht een indicatie zouden kunnen geven over het al dan niet doeltreffend functioneren van dit strategische concept. Nu hebben zich in het recente verleden enkele situaties voorgedaan die weliswaar niet rechtstreeks vroegen om toepassing van de NAVO-strategie maar die toch wel degelijk aanleiding kunnen geven tot het plaatsen van vraagtekens bij al te optimistische verwachtingen omtrent hetgeen daarmee eventueel zou kunnen worden bereikt.

Zo zou men in gedachten kunnen teruggaan naar november 1979 en de periode daarna, toen de regering van de Verenigde Staten een „aangepast antwoord" moest trachten te vinden op de – met alle rechtsregels spottende – gijzeling van haar diplomatieke personeel in Teheran: vijf dagen na het begin van die onverkwikkelijke

affaire veroordeelde de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties deze schending van het recht, en ook de Sovjet-Unie steunde die uitspraak die een maand later werd herhaald door het Internationale Hof van Justitie. Maar de „response" van de VS werd ten dele ontkracht doordat de andere landen weinig bereid bleken zich aan te sluiten bij de Amerikaanse economische sancties tegen het regime dat dit wederrechtelijke machtsmisbruik niet alleen toeliet doch zelfs overnam. Het gevolg was, dat de Amerikaanse pressie bij lange niet de uitwerking kon hebben die een verdere escalatie overbodig zou hebben gemaakt: de usurpators in Iran bleven volharden in hun feitelijke agressie en stelden zelfs hun eisen steeds hoger, en het onrecht duurde voort.
Een zekere parallel kan eveneens worden getrokken met de „flexibility in response" van de vrije wereld toen de Sovjet-Unie zich gewapenderhand meester maakte van Afghanistan. De oproep tot het boycotten van de agressor vond al even weinig gehoor: de Verenigde Staten benadeelden zichzelf met een graanembargo dat anderen ten eigen bate verkozen te omzeilen, de Olympische Spelen trokken ruim voldoende deelnemers om de Sovjetleiding in staat te stellen de beoogde propaganda te bedrijven, en omdat verdere internationale druk achterwege bleef – de Russische inmenging werd afgekeurd, de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties vroeg per resolutie om terugtrekking van alle vreemde troepen, maar voor de rest bleef alles bij het oude – kon er van een escalerende pressie bepaald niet worden gesproken. Bijgevolg . . . werd het antwoord maar niet verder aangepast, want het effect was nihil.

Ook het conflict over de Falklandeilanden demonstreert weer eens te meer dat de praktische bruikbaarheid van een strategie als die van het aangepaste antwoord niet al te hoog mag worden aangeslagen. Opnieuw laten andere naties de staat die het voortouw opgedrongen kreeg, als het ware in het hemd staan. Een voorzichtig gehanteerd escalatiepatroon, met geleidelijk toenemende druk omdat de agressor volhardt in zijn boze opzet, leverde ook hier niet het gewenste resultaat want deelneming aan de economische sancties tegen de schender van de internationale rechtsorde werd niet dan met grote tegenzin geaccepteerd door Groot-Brittannië's partners in de Europese Economische Gemeenschap, om over zijn bondgenoten in de Noordatlantische Alliantie maar te zwijgen. En toen de vraag aan de orde kwam of de „strafmaatregelen" tegen Argentinië – dat toch onmiskenbaar door de Veiligheidsraad als agressor was aangemerkt – al dan niet moesten worden verlengd, was er van een eensgezinde solidariteit met de aangevallene al helemaal geen sprake meer. Integendeel, toen het Verenigd Koninkrijk zich genoodzaakt zag, *bij gebrek aan resultaat van de diplomatieke en economische druk,* metterdaad over te gaan – vrijwel volgens het boekje – tot de bij voorkeur vermeden „Einmischung anderer Mittel", toen haastten vriend en vijand zich dringende oproepen *tot Londen* te richten „toch vooral de wapens te laten rusten"! Daarmee gaven althans de vrienden blijk, van de essentie van de „flexibility response" minder te hebben begrepen dan de machthebbers in het Kremlin, die hun uiterste best deden om de blaam voor heel het conflict te werpen op . . . de aangevallene, ongetwijfeld in de hoop de Britten in een isolement te drijven en zelf een wit voetje te behalen in Latijns-Amerika en de Derde Wereld.

Op het moment waarop dit editoriaal op schrift werd gesteld, waren de militaire operaties op de Falklandeilanden nog in volle gang; de Britse troepen hadden zich juist verzekerd van een alleszins redelijk landingshoofd op Oost-Falkland, en de gevechtshandelingen ontwikkelden zich zodanig dat de agressor geleidelijk werd blootgesteld aan juist dié mate van druk waartoe de Verenigde Naties niet bij machte waren gebleken toen Argentinië geen uitvoering wenste te geven aan Resolutie 502, waarin de Veiligheidsraad de agressor maande zijn troepen terug te trekken. Het is eigenlijk onzegbaar triest dat in die machteloosheidspositie van de volkerenorganisatie zo bedroevend weinig, of ook in het geheel geen, steun wordt gegeven aan de staat die niets liever zou willen dan de escalatie werkelijk beperkt te houden tot de onderste regionen van de scala van beschikbare middelen en methoden! Het past die anderen dan ook bepaald niet, de aangevallen verdediger van de status quo te verwijten dat deze de escalatieladder beklom en militaire middelen bezigde om te redresseren wat de agressor teweegbracht toen *hij* als eerste zijn militaire potentieel inzette. Indien die anderen zich tijdig rekenschap hadden gegeven van de praktijkbeproeving die ook hun éígen strategische concept onderging, zouden zij misschién hebben beseft dat ook hùn veiligheid gevaar loopt als de vrije wereld verzuimt één lijn te trekken tegen èlke agressie, ongeacht waar, wanneer of tegen wie dan ook!